

ZÁŘ OČÍ

Co nás vytrhne z nicoty?

Julián Carrón

KAPITOLA 2

«JAK JÍ NAPLNIT, TUTO PROPAST ŽIVOTA?»

Otázka, kterou jsme položili do středu naší pozornosti je zásadní: «Co nás vytrhne z nicoty?». Jak můžeme v nevyhnutelném dramatu žití nepodlehnout naší zranitelnosti a naší bezmocnosti? Co může odpovědět na prázdno po smyslu žití? Náraz vyprovokovaný koronavirem, který otrásl každým z nás tak, že jsme se obávali o naše životy, učinil naší otázku ještě akutnější tím, že nás postavil do těchto podmínek, že jsme s větší jasností zkoumali pokusy o odpověď.

1. Nedostatečné pokusy

a) *Argumentace, které již nikoho neupoutají*

Někteří si myslí, že k tomu, abychom zvítězili nad nicotou, která postupuje, stačí *proslov*. Ale jak nám ukazuje naše zkušenost, pouhé proslovy nestačí. Myšlenka, filosofie, psychologická nebo intelektuální analýza nejsou schopny znovu rozjet lidství, navrátit dech touze, znovu obnovit “já”. Knihovny jsou toho plné a s internetem je vše při ruce, ale nicota se stejně šíří. Čím víc si dáváme pozor na to, co se bouří v nitru každého z nás, tím víc si uvědomujeme takové nedostatečnosti. «V lidském bytí je ve hře něco, co člověk zatemňuje, potlačuje, ignoruje, překrucuje. Jak vniknout do takového krunýře a jak zjistit, jestli je toto jeho poslední aspirace? Zaneprázdnění studií lidského chování příliš často zanedbáváme lidské zmatení»⁵⁰

Kolik slov, z těch které slyšíme a také říkáme, koluje na prázdno! Svým ostrým způsobem to ohlašuje Shakespeare: «Dokáže mluvit do nekonečna a neříct nic. Jeho důvody jsou dvě zrnka pšenice ve dvou věrtelých plev. Musí se celý hledat den, aby se našla, a když se najdou, nemají cenu hledání».⁵¹

Rozum může kroužit na prázdno s argumentacemi bez skutečného obsahu. «Intelligence [...] je vždy pokoušena, aby odbočila směrem ke hře konceptů, kterými se může nechat okouzlit, bez toho, aniž by si uvědomila, že tak zpřetrhala pouto, které jí sjednocuje s realitou.»⁵²

Zkrátka nestačí nabídnout vhodné a správné koncepty; to není to, co může dobýt život a zahnat žízeň, která ho charakterizuje. Není to ani «náboženský proslov» - «souhrn různých nesouvislých myšlenek, které nedokáží zmobilizovat druhé»⁵³ – to, co může přesvědčit dnešního člověka. Není dostačující mít náboženský pohled, mluvit o Bohu, o transcendenci nebo o božském, abychom vyšli z bažiny nihilismu. Můžeme být kulturně náboženští nebo dokonce křesťané a zakoušet prázdno existence, až k zoufalství, i přes slova, která se říkají a hodnoty, které se prohlašují. To, co nás vytrhne z nicoty, to nebudou abstraktní a moralistická kázání – ať už náboženská nebo laická. Proto Evdokimov píše: «Proslovy již nestačí, hodiny historie zaznamenávají čas, ve kterém to již není pouze záležitost mluvení o Kristu, ale spíše *stát se Kristem*, místem jeho přítomnosti a jeho slova».⁵⁴ Koncepty, i když jsou všechny dokonalé, nedokáží vyvolat ani kousek toho, co může zvítězit nad nicotou. Gnóze v jakékoliv verzi nemůže soupeřit proti existenciálnímu, konkrétnímu nihilismu. A nestačí změnit koncepty a zvýšit naše intelektuální poznání, abychom z toho vyvázli.

⁵⁰ A.J. Heschel, *Chi è l'uomo? (Kdo je člověk?)*, SE, Milán 2005, str. 18.

⁵¹ W. Shakespeare, *Kupec benátský*, Jednání I, Scéna I.

⁵² F. Varillon, *L'umiltà di Dio (Pokora Boha)*, Qiqajon - Comunità di Bose, Magnano (Bi) 1999, str. 30.

P.N. Evdokimov, *L'amore folle di Dio (Bláznivá láska Boží)*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2015, str. 63.

⁵³ Papež František, Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 147.

⁵⁴ P.N. Evdokimov, *L'amore folle di Dio (Bláznivá láska Boží)*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2015, str. 63.

Dostojevskij svým způsobem vyjadřuje nedůtklivost tváří v tvář prázdnému mluvení o reálné zkušenosti: «Tyto utěšující řeči, všechny tyto neustálé, nepřetržité otřepané fráze, stále stejné, stále stejné, se pro mě staly odporné až do té míry, že [...] se mi chce červenat dokonce i když o tom někdo jiný, a neříkám já, mluvím v mé přítomnosti».⁵⁵ Ale důvod takové nesnášenlivosti – která se v naší době stala převažující, a kterou my sami osobně zakoušíme – označuje von Balthasar: «Ve světě, který již nevěří, že je schopen potvrdit krásno, argumenty ve prospěch pravdy vyčerpali svou sílu logického závěru: dedukce se tedy točí podle předurčeného rytmu, jako rotující stroje nebo elektronické kalkulátory, které musí vyplivnout určitý počet dat za minutu, ale proces, který vede k závěru [těchto úvah, těchto dedukcí], je mechanismus, který již neupoutá nikoho a samotný závěr již nezakončí».⁵⁶ Můžeme říkat věci i když pravdivé, ale v míře, v jaké se před našima očima nestanou konkrétní krásou, která přitahuje - «*pulchritudo est splendor veritatis*»,⁵⁷ krása je záře pravdivého, prohlašuje svatý Tomáš -, již neupoutají nikoho, ani nás, ani druhé. Vskutku, říká ještě von Balthasar, «jestliže onomu *verum* chybí onen *splendor*, který pro Tomáše zakládá důkaz krásy, pak poznání pravdy zůstane běžné i formální».⁵⁸

b) Rozmnožení pravidel

Druzí si myslí, že protilékem na existenciální nihilismus je *etika*. Tak se rozmnožují výzvy na povinnost, na «věci, které jsou potřeba udělat», které mohou i dosáhnout poslušnosti, úcty, s cílem o vlastní přežití a o různé výhody, ale ani v nejmenším neodpovídají na rozpaky “já”, na jeho naléhavost po smyslu. «Tím, že chybí význam, zůstává pouze povinnost, zbytečný smysl povinností, který mě táhne ještě více směrem ke dnu»,⁵⁹ říkal mladý kamarád, kterého jsme výše citovali. Je to vnímání, které dobře vyjádřil Tolstoj: «Pokaždé, po těchto probuzeních, Nechljudov určoval pravidla, které si předsevzal, že je bude navěky dodržovat; psal si deník a začínal nový život, o kterém doufal, že se již nikdy neodchýlí: *turning a new leaf* [otočit stranu], jak říkával sám sobě. Ale potom, pokaždé, [...] znovu padal, a často padal ještě hlouběji, než byl bod, ze kterého vycházel».⁶⁰ Etika, i když je sdílitelná, nestačí. A znovu nám von Balthasar odhaluje důvod toho: «Jestliže *bonum* chybí ona *voluptas* [ono kouzlo, které přitahuje naši osobu a umožní zkušenost plnosti, potěšení], které je pro sv. Augustina znamením jeho krásy, pak vztah k dobru zůstane utilitaristický a hédonistický».⁶¹

Všichni známe křehkost každého pokusu opírat odpověď na žízeň po naplnění, po plnosti, o morální úsilí, o vlastní míru úsilí. Nicméně jestli si jako dospělí zvykneme soužit s tím, že projekty, životní plány a «věci, které jsou potřeba udělat» nejsou schopné uspokojit požadavek, který přichází z hloubi sebe sama, mladé lidi vnímání prázdná a hlad po smyslu pálí – i když je to zastírané – a nějakým způsobem, možná rozporuplně, hledají cesty uspokojení nebo útěku. V jednom článku, který se před několika měsíci objevil v *Corriere della Sera* s názvem «Křehcí a samotní, tak upadají naši mladí», Susanna Tamaro napsala: «Není víkend, který by nám neohlašoval smutnou zprávu skupin přátel, kteří přichází o život tak, že na konci noci rauše na diskotéce havarují na silnicích. Abychom se pokusili zabrzdit tuto tragickou realitu, snažíme vymýšlet nové strategie: více kontrol, měřiče

⁵⁵ F. Dostoevskij, *Delitto e castigo (Zločin a trest)*, Mondadori, Milán 2010, str. 188.

⁵⁶ H.V. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica (Vnímání formy. Gloria. Teologická estetika)*, vol. I, Jaca Book, Milán 2005, str. 11.

⁵⁷ «*Pulchritudo consistit in duobus, scilicet in splendore, et in partium proportione. Veritas autem habet splendoris rationem et aequalitas tenet locum proportionis*» (Svatý Tomáš, *Commentum in Primum Librum Sententiarum*, distinctio III, quaestio II, expositio primae partis).

⁵⁸ H.V. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica (Vnímání formy. Gloria. Teologická estetika)*, cit. dílo, str. 138.

⁵⁹ Viz. zde, str. 13.

⁶⁰ L. Tolstoj, *Resurrezione (Vzkříšení)*, Sansoni, Florencie 1965, str. 136

⁶¹ H.V. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica (Vnímání formy. Gloria. Teologická estetika)*, cit. dílo, str. 138.

alkoholu u východu z podniků, dopravní prostředky, které mohou dovést mladé lidi domů zdravé a v pořádku. Zákroky jistě nutné, a částečně spásnosné, ale které nejsou příliš odlišné od touhy ohraničit propast ostnatým drátem. Někdo by se jistě zachránil, ale propast by stále a nicméně tam před námi zůstala [...]. To, co mě udivuje je, že se nikdo po těchto opakujících událostech nezastaví a neřekne: co se to ale děje?».⁶²

Tváří v tvář existenciální propasti si člověk nemůže myslet, že řešení je «ostnatý drát». K zachování života od prázdna nestačí pravidla, mantinely, omezení. Toto nemůže být odpověď na tajemství našeho bytí, a zkušenost nám to neustále potvrzuje. Věci se nezmění ani když se s větší vytříbeností obrátíme na to, co Řekové nazývali «správná míra», etika omezení, která by nás ochránila od příliš velkých impulzů, aspirací a tužeb. «Tato kultura omezení by se mi líbila – píše Galimberti – kdyby byla obnovena naší kulturou, která nezná omezení v touze.»⁶³

Touha by tedy byla defektem, který je potřeba korigovat? Tváří v tvář její nezměrnosti, jejímu nadbytku, který nás nenechává v klidu, počínaje od Řeků až po naše dny, se zdá, že jediná strategie je uvést jí na správnou míru. Ale tento více či méně zarputilý boj, abychom jí zredukovali do akceptovatelných limitů, je to to nejjevidentnější potvrzení její strukturální nekonečnosti, jejího zneklidňujícího nadbytku. Selhání jakéhokoliv pokusu o zkrocení touhy tím, že budeme klást limity, tím, že nařizujeme pravidla, dokazuje její nezredukovatelnost, činí přetrvávání touhy v hloubi našeho bytí augustinského *cor inquietum* viditelným.

c) Snižit laťku touhy

Pokusy o redukci a o zamaskování touhy jsou neustálé a všudypřítomné, upozorňuje Luisa Muraro: «námitka a mámení přicházejí se sebezdrženlivostí: že se uspokojujeme s málem. Podvod začíná, když začneme podceňovat nesmírnost našich potřeb a začneme si myslet, že je potřeba tyto přizpůsobovat našim silám, které jsou přirozeně omezené». V důsledku toho se přizpůsobujeme «falešným touhám, jako jsou ty z reklamy, s tím, že si bereme za cíle jakékoliv výsledky, již nekonáme naše opravdové zájmy, již neděláme to, co nás doopravdy zajímá, již nehledáme naší autentickou výhodu»; «prakticky to končí tak, že se namáháme více, abychom si vydělali méně».⁶⁴ Snižujeme laťku naší touhy tím, že se snažíme klamat svoje srdce. Napsal mi jeden chlapec: «S námahou žiji na úrovni své touhy a často snižuji svá očekávání a uspokojuji se s mnohem méně». Montale říkal: «Prázdnno se vyplňuje neužitečným».⁶⁵ «Není možné zabíjet čas bez toho, aniž bychom ho vypnili starostmi, které zaplňují ono prázdnno. A jelikož je málo lidí, kteří jsou schopni dívat se s nehybnou brvou do onoho prázdnna, hle sociální potřeba dělat něco, i když toto něco sotva slouží k umrtvení vágní obavy, že se ono prázdnno v nás znovu objeví».⁶⁶

Je dnes něco, co je více rozhodující než objevit původní konzistenci naší touhy? «To, na co je doopravdy důležité se zaostřit – všímá si de Lubac – není daň, kterou každý více či méně obtížně platí lidské slabosti: je to přirozenost a přínos její touhy.»⁶⁷ Ta nejzákladnější hrozba naší doby je právě neuznání autentické velikosti lidské touhy; neuznání, které může následovat různé cesty a být různými způsoby motivováno těmi, kteří mají zájem kontrolovat životy druhých.

Lewis se svou prozíravostí vkládá do úst Zmarchrovi tento koncept: «Ty nejhlubší sympatie a nejhlubší impulzy jakéhokoliv člověka jsou surovinou, výchozím bodem, kterým ho Nepřítel [Bůh] vybavil. Vzdálit ho od nich je vždy získaným bodem; dokonce v lhostejných věcech je vždy žádoucí zaměnit míry světa, nebo míry konvence, nebo módy, na místo toho, co se doopravdy líbí nebo nelíbí

⁶² S. Tamaro, «Fragili e soli, così cadono i nostri ragazzi» (Křehcí a samotní, tak upadá naše mládež), *Corriere della Sera*, 18. října 2019.

⁶³ U. Galimberti, «Il greco senso della misura» (Řecký smysl míry), *D la Repubblica*, 16. listopadu 2019, str. 182.

⁶⁴ L. Muraro, *Il Dio delle donne (Bůh žen)*, Mondadori, Milán 2003, str. 31-32.

⁶⁵ E. Montale, *Nel nostro tempo (V naší době)*, Rizzoli, Milán 1972, str. 18.

⁶⁶ E. Montale, «Ammazzare il tempo» (Zabít čas), in Id., *Auto da fê*, Il Saggiatore, Milán 1966, str. 207.

⁶⁷ H. de Lubac, «Ecclesia Mater», in Id., *Meditazione sulla Chiesa (Rozjímání o církvi)*, vol. 8 – *Opera omnia*, Jaca Book, Milán 1979, str. 188.

lidské bytosti».⁶⁸ Toto je ďábelská taktika: vzdálit nás od našich nejhlubších impulzů, od našich ustanovujících tužeb tím, že nás rozptýlí. Ale rozptýlení použité každou mocí k tomu, aby nás odloučilo od nás samotných, ukazuje svůj limit, jakmile se realita vrátí, aby s námi zatřásla, jak jsme to viděli v této době koronaviru, tím, že propíchne bublinu obvyklých klamů. S roztržitostí, abychom použili jednu větu rappera Marracash, která se zdá být epitafem (náhrobním nápisem), «vyplním čas, ale ne prázdno».⁶⁹

2. Naše lidskost

Jestli se nestane něco, co je schopné si do hloubi získat naše bytí tím, že znovu vzbudí zájem k celistvosti reality, vše se stane cizím, jak říká Joseph Roth: «Cizota rostla kolem každého z nich, každý seděl jako zavřený v kuličce ze skla, díval se na druhého, ale nedostihl ho».⁷⁰ Ale ani pouhé proslovy, ať už jsou laické či náboženské, ani apely na povinnost, na «věci, které je potřeba udělat», i ve jménu náboženství, nás do hloubi nedokáží vykoupit z oné slabosti touhy a z onoho znecitlivění zájmu, o němž jsme se předtím zmínili.

Dokumentuje to dopis, který mi napsal jeden mladý přítel: «Objevuji v sobě, že to největší pokušení je myslet si, že již vím odpověď na tuto otázku: „Co nás vytrhne z nicoty?“ Ale ve faktech jsem stále na pokraji nicoty. Všechny věci, i moje dívka nebo studium, dokonce moje promoce se mohou stát nudnými, všechny stejné a jistým způsobem vzdálené [nedostatečné k tomu, aby naplnily touhu]. Uvědomuji si pouze po této lhostejnosti [které ani city neuniknou] a čím víc se na ní dívám, tím víc se mi zdá, že vstupuji do rozporu i s tím, o čem si myslím, že vím. Uvědomuji si, že jsem obklopen nicotou i pouze, když mluvím se svými spolužáky: rozhovor, který se mezi námi děje je ve znamení nicoty, přecházíme z jednoho tématu na druhý, bez toho aniž bychom si pamatovali, o čem jsme mluvili předtím. Ale je zde jedna věc, kterou chápu tváří v tvář takovým okamžikům, a to, že nejsem stvořen pro nicotu. Potřebuji nemluvit o zbytečných věcech, potřebuji něco, co by mě uchvátilo a co by mě vytrhlo z nicoty, ale zdá se mi, že pouhé uvědomění si tohoto nestačí, aby to potkal».

A zatím – říkám – právě v uvědomění si, že nejsme stvořeni pro nicotu, je rozhodující, nezbytný faktor na cestě k tomu, abychom identifikovali to, co nás vytrhne z nicoty: objevení vlastní lidské touhy, vlastní lidskosti.

Co je to naše lidskost, která se nenechá podvést, ze které si nemůžeme dělat srandu, na kterou nemůžeme dát jakoukoliv odpověď, libovolně vybranou? Klamání a roztržitost zakrývají rozpaky, ale nevytrhnou nás z nicoty. I když je zraněná, zchátralá, zamotaná, naše lidskost se nenechá zmást, nenechá si ze sebe dělat srandu od prvního člověka, který projde okolo, a to je znamení toho, že je méně zamotaná, než se zdála. Ačkoli někdy kvůli nedostatečnosti loajality nebo pozornosti nebo poslední mravnosti, následujeme to, co není pravdivé a necháváme se tím vláčit, dříve či později nás právě lidskost, která je v nás, nechá uvědomit si, že jsme sledovali velkou iluzi, jako říkal titul jedné knihy Françoise Fureta *Minulost iluze v návaznosti na iluzi komunismu*.

Naše lidskost ustanovuje kritickou mez v posledku nevyhnutelnou. Objevujeme to ve zkušenosti. «To, co se mi líbí ze zkušenosti – píše Lewis – je, že se jedná o něco tak vznešeného. Můžete udělat hromadu špatných zvratů; ale udržujte oči otevřené a nebude vám dovoleno dostat se příliš daleko dříve, než se objeví správná cedule. Můžete podvést sami sebe, ale zkušenost se vás nesnaží podvést. Svět mluví pravdu, když se ho dotazujete čestně.»⁷¹ Aby ale zkušenost byla taková – tady je problém -, vyžaduje úsudek, hodnocení, a tudíž základní kritérium, ke kterému hodnocení může být formulováno. Jaké je to kritérium? Naše lidství. Ono není jednoduše něco, co nás nechává trpět, ranec, který musíme nést navzdory sobě sama, propast, která se nedá naplnit a která blokuje náš vztah s realitou: ne, ono je přesně naším hodnotícím kritériem.

⁶⁸ C.S. Lewis, *Le lettere di Berlicche (Rady zkušeného ďábla)*, cit. dílo, str. 55.

⁶⁹ «TUTTO QUESTO NIENTE - Gli occhi» (VŠECHNA TATO NICOTA – Oči), Marracash, 2019, © Universal Music.

⁷⁰ J. Roth, *Lo specchio cieco (Slepé zrcadlo)*, in Id., *Il mercante di coralli (Obchodník korálů)*, Adelphi, Milán 1981, str. 63.

⁷¹ C.S. Lewis, *Sorpreso dalla gioia (Zaskočen radostí)*, Jaca Book, Milán 1982, str. 199-200.

Ještě si pamatuji, jak jsem jásal radostí, když jsem v sobě vědomě objevil onu schopnost hodnotit, která umožní konat zkušenost ve vztahu se vším. Zkušenost je vskutku zkoušení hodnocené oním kritériem, kterým je naše lidství: souhrn prvotních potřeb a zjevností, který nám strukturálně náleží a který se zaktivuje ve srovnání s tím, co nám přichází vstříc. Objevil jsem, že onen souhrn potřeb a evidentností, které jsem měl v sobě, byl posledním kritériem k hodnocení toho, co se dělo.

Je to vědomí poznávací dimenze našeho lidství, které vede Giussaniho k tomu, aby řekl: «Pouze pozorné a také něžné a vášnivé být si vědomi sebe sama mě může otevřít dokořán a přimět, abych uznal»,⁷² abych se zmocnil toho, pro co má cenu žít. Měli bychom se ptát, jestli samotná vášně, pozornost, něžnost charakterizují náš pohled na sebe sama: někdy se skoro zdá, že se jedná o věci z jiné galaxie, než je ta, ve které se nacházíme. Jaké překvapení tedy, když slyšíme Giussaniho tvrdit: «Jak lidské je lidství, jak lidská je lidskost!».⁷³ Jak lidská je moje lidskost! Často máme strach, ne vášně, ke své lidskosti, tudíž se ocitáme zmatení a neschopní zmocnit se pravdy, a nakonec se vše rozplyne v abstrakci. «Upadl do jistého druhu hluboké abstrakce, která by dokonce mohla být definována strnulostí, a vydal se již bez toho, aniž by věnoval pozornost tomu, co ho obklopovalo, a bez toho aniž by projevil touhu něco upozorovat.»⁷⁴

Čím více vkládáme do závorek naší lidskost, tím více jsme váhaví v uznání hodnoty toho, co se nám děje, nejistí ve směru, jakým se vydat. Je to protiklad toho, čeho si španělský básník Jesús Montiel s dojetím všimnul na svých dětech v době koronaviru: «Moje děti mě nikdy nepřestanou překvapovat. Během izolace nevyslovili ani jednu stížnost, na rozdíl od nás dospělých. Akceptují situaci, protože ta pravá normalita dítěte je jeho rodina. Pozoroval jsem, že dítě, které roste v milujícím kontextu – který není nutně dokonalý – netouží po něčem více. [...] Stačíte nám vy, říkají. [...] Věřím, že děti jsou důkazem toho, že nejsme učiněni pro projekty, ale proto, abychom žili a milovali a byli milováni. Pouze tak má kontingenční situace smysl a přítomnost se nezhroutí».⁷⁵

Děti s jednoduchostí vystihnou to, co potřebují pro život: přítomnost rodičů. Zatímco my dospělí paradoxně strádáme a často zklouzáváme ke stěžování si. Samozřejmě jsou zde dospělí, kteří si zachovávají a prohlubují prostou lidskost dětí. Etty Hillesum je toho zářným příkladem. Ve svém *Diáři* píše: «Bože můj, děkuji ti, protože jsi mě stvořil takovou jaká jsem. Děkuji ti, protože někdy mohu být tak plná velikosti, oné velikosti, která pak není nic jiného než, mé bytí naplněné Tebou».⁷⁶

3. «Umění “cítit” člověka ve své celistvosti»

Kdo z nás cítí každý den, alespoň jeden okamžik opravdovou něžnost k sobě samému, k vlastní lidskosti? Častokrát se týráme, nadáváme, nazlobení na naši lidskost, která se nenechá posednout lži: chtěli bychom z ní utéct a na druhé straně jí nedokážeme vyškrtnout. Vyjadřuje to dobře věta, kterou Nietzsche v knize *Radostná věda* nechává říci poutníkovi: «Tato žhavá touha po pravdě, po opravdovosti, po nenáležení, po jistotě! Jak to nenávidím!».⁷⁷

Proto mě vždy zasahovala věta Jana Pavla II.: «*Něha je umění “cítit” člověka ve své celistvosti*»⁷⁸ Toto «cítit» člověka zcela úplného je zásadní pro život a je opakem sentimentalismu. Ale je «vzácné najít – říká Giussani – člověka plného něhy vůči sobě!».⁷⁹ Jestli zkusíme spočítat kolik jich známe, možná nám zbyde pár prstů na jedné ruce. Dnes velmi často převládá vztek, násilí, vůči sobě a vůči druhým, stejně jako vůči realitě.

⁷² L. Giussani, *All'origine della pretesa cristiana (Původ křesťanského nároku)*, Rizzoli, Milán 2011, str. 3.

⁷³ L. Giussani, *Affezione e dimora (Náklonnost a domov)*, Bur, Milán 2001, str. 42.

⁷⁴ F. Dostoevskij, *Delitto e castigo (Zločin a trest)*, cit. dílo, str. 5.

⁷⁵ J. Montiel, *The Objective (Cíl)*, 2. dubna 2020.

⁷⁶ E. Hillesum, *Diario. Edizione integrale (Deníky Etty Hillesum)*, Adelphi, Milán 2012, str. 271.

⁷⁷ «*Dieser Hang und Drang zum Wahren, Wirklichen, Un-Scheinbaren, Gewissen! Wie bin ich ihm böse!*». Náš překlad. (Cf. F. Nietzsche, *La gaia scienza (Radostná věda)*, Adelphi, Milán 1995, str. 223).

⁷⁸ K. Wojtyła, *Amore e responsabilità (Láska a zodpovědnost)*, Marietti, Turín 1980, str. 150.

⁷⁹ L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia (Událost života, tedy historie)*, Edit-Il Sabato, Řím - Milán 1993 str. 457.

A přesto to, co každý člověk touží zakoušet, je právě tato něha vůči vlastní lidskosti, jako píše Camus v *Caligole*: «Vše se zdá být tak komplikované. A přece je to tak jednoduché. Kdybych býval měl lunu, ó Drusillo, svět, štěstí, by byl odlišný. Ty to víš, Caligolo, že bych mohl být něžný. Něha! Ale kde jí najít tolik, aby zahrála mou žízeň? Kde najít srdce hluboké jako jezero? [...] Není nic, co by mi šlo dobře, ani na tomto světě, ani na tom druhém. A přece jsem si jistý, a i ty to jsi [...], že by mi stačilo nemožné. Nemožné! Hledal jsem ho na hranicích světa a sebe sama [to je to, co všichni hledáme] [...] vztahuji ruce a nepotkávám nikoho než tebe, stále tebe, jako plivanec na mé tváři. Tebe v překrásné a sladké záři hvězd [...] tebe, která jsi pro mě jako rána, kterou bych si ze sebe chtěl nehty strhnout».⁸⁰

Jestli nenajdeme “něco”, co nám umožní mít tuto něhu vůči naší žizni, vůči naší lidskosti, skončíme tak, že se na ní budeme dívat jako na ránu, kterou bychom si ze sebe chtěli strhnout – přesný opak lásky -. Ale proč bychom si jí chtěli ze sebe strhnout? Abychom necítili drama, abychom ho co nejvíce utlumili, abychom si nevšímalí nedostatečnosti všech věcí, do kterých vkládáme naše očekávání, abychom nemuseli skládat účty s disproporcí mezi tím po čem toužíme a tím, co dokážeme získat. Jako říká Camus: «Není nic, co by mi šlo dobře», nebo jako zpívá Guccini, když se odvolává na milostný vztah: «Vidíš drahá, je těžké vysvětlit, / je těžké pochopit, jestli jsi již nepochopila... // Ty jsi mnoho, i když nejsi dostatek, / [...] ty jsi vše, ale ono vše je ještě málo».⁸¹

Rýsuje se tedy alternativa: něha («umění “cítit” člověka ve své celistvosti») nebo nenávisť vůči vlastní lidskosti («rána, kterou bych si chtěl ze sebe strhnout»). Kolikrát se rozčilujeme, protože nedokážeme strážiti naši lidskost, potlačit jí: i přes veškeré úsilí jí umlčet, když to nejméně očekáváme, exploduje, dá se pocítit.

Miloszův *Miguel Mañara* vypráví příkladným způsobem takovou zkušenost. Mañara se odevzdá zkáze, ale to nedokáže vyplnit propast jeho lidskosti, jeho touhy. «Vláčil jsem Lásku v potěšení, v bahně, ve smrti [...]. Jím hořkou trávu úskalí nudy. Sloužil jsem Venuši se vztekem, pak se zlomyslností a s odporem [...]. Jistě, v mém mládí jsem i já hledal zrovna jako vy ubohou radost, neklidnou cizinku, která vám daruje svůj život a neřekne vám své jméno. Ale brzy se ve mě zrodila touha pronásledovat to, co vy nikdy nepoznáte: lásku nekonečnou, tajemnou a sladkou. [...] Ah! Jak jí naplnit, tuto propast života? Co udělat? Protože touha je tam stále, silnější, bláznivější než kdy jindy. Je jako mořský požár, který vymrští svůj plamen v té nejhlubší černé celkové nicotě!»⁸² Touha zůstane, přetrvá, silnější než kdy jindy, navzdory všemu. Říkali jsme, že toto je překvapení. Nezhasne se: čím víc člověk žije, zkouší, snaží se jí uspokojit nebo otupit, tím víc roste.

Pro svatého Augustina není nic srovnatelného s hloubkou lidského srdce, které v každém z nás rezonuje: «Jestli propast je hloubka, nedomníváme se, že srdce člověka je propast? Co je vskutku hlubšího než tato propast? Lidé mohou mluvit, mohou být viděni zatímco reagují s údy, mohou byt posloucháni, když mluví: ale čím pronikneme myšlenku, čím zkoumáme srdce? Co by toto uvnitř sebe udělalo, co by mohlo, nad čím by rozjímalo, co by nařídilo, co by chtělo a co by nechtělo, kdo ho pochopí? Domnívám se tudíž, že je správné, že propast znamená člověk, o kterém se v jiné pasáži říká: “Přiblíží se člověk se svým hlubokým srdcem, a Bůh bude veleben”».⁸³

Co nás ale tedy – ještě jednou to zopakujme – vytrhne z nicoty, co může vyplnit tuto propast života, tuto nezredukovatelnou, nepohodlnou a vznešenou touhu, «ještě větší než je vesmír»,⁸⁴ specifická charakteristika lidství, který je v nás, který odhaluje předpojatost, nedostatečnost našich pokusů?

⁸⁰ A. Camus, «Caligola» (Caligula), in Id., *Tutto il teatro (Celé divadlo)*, Bompiani, Milán 1993, str. 113-114.

⁸¹ «Vedi cara» (Vidíš drahá), slova a hudba F. Guccini, 1970, © EMI.

⁸² O.V. Milosz, *Miguel Mañara. Mefiboseth. Saulo di Tarso (Saul z Tarsu)*, Jaca Book, Milano 2010, str. 27-28.

⁸³ Srov. sv. Augustin, *Esposizione sui Salmi (Výklad žalmů)*, 41,13.

⁸⁴ G. Leopardi, «Pensieri» (Myšlenky), LXVIII, in Id., *Poesie e prose (Poezie a prózy)*, cit. dílo, str. 321.